

పేదరికం

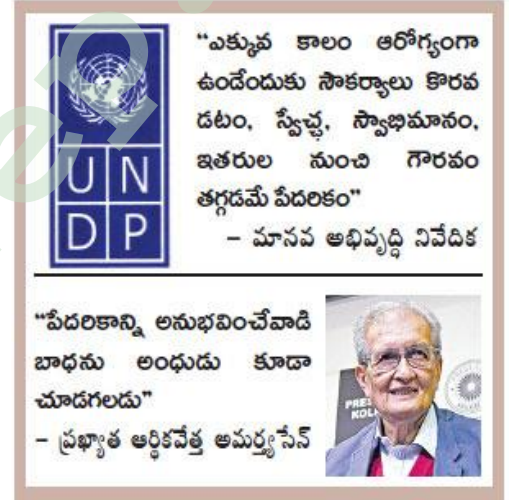
భారత దేశంలో పేదరికం, ఆర్థిక అసమానతలు, నిరుద్యోగం ప్రధాన ఆర్థిక, సాంఘిక సమస్యలు. ఇవి ఒకదానితో ఒకటి ముడిపడి ఉంటాయి. 20వ శతాబ్దపు మధ్య కాలం నుంచి ఈ సమస్యలు భారతదేశాన్ని పట్టి పీడిస్తున్నాయి. దేశ ఆర్థికాభివృద్ధికి అవరోధంగా మారాయి. అన్నింటిలోకెల్లా పేదరికం తీవ్రమైన సమస్య. గత కొన్ని దశాబ్దాలుగా పేదరిక నిర్మూలనకు భారత ప్రభుత్వంతో పాటు రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలూ అనేక ప్రణాళికలు రూపొందిస్తూ చర్యలు చేపడుతున్నాయి

సమాజంలోని ప్రజలు తమ మనుగడకు అవసరమైన కనీస అవసరాల (ఆహారం, వస్త్రాలు, గృహవసతి)ను పొందలేని స్థితిలో ఉంటే, ఆ స్థితిని పేదరికం అంటారు.

భారతదేశం ఎదుర్కొంటున్న ప్రధాన సమస్యల్లో పేదరికమే ముఖ్యమైంది. అంతర్జాతీయంగా.. ఆర్థిక శాస్త్రంలో నిరపేక్ష, సాపేక్ష పేదరికాలనే రెండు భావనలున్నాయి. ఇందులో భారత్ లాంటి దేశాల్లో కనిపించేది నిరపేక్ష పేదరికం. ఈ రెండు రకాల భావనలను పరిశీలిస్తే:

నిరపేక్ష పేదరికం (అబ్జల్యూట్ పావర్టీ)

కనీస జీవనాధార వినియోగ వ్యయాన్ని కూడా చేయలేని స్థితిని నిరపేక్ష పేదరికం అంటారు. కనీస అవసరాల పరిమాణాన్ని మార్కెట్ ధరల ఆధారంగా లెక్కించి కనీస జీవన వినియోగ వ్యయాన్ని నిర్ధారిస్తారు. భారత్ లాంటి అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాల్లో కనిపించే పేదరికం నిరపేక్ష పేదరికం. పేదరికపు సమస్యను పరిశీలించేటప్పుడు నిరపేక్ష పేదరికాన్ని దృష్టిలో ఉంచుకోవాలి.

సాపేక్ష పేదరికం (రిలేటివ్ పావర్టీ)

సాపేక్ష పేదరికం అనేది ఆర్థిక అసమానతలను సూచిస్తుంది. ఈ భావన ప్రకారం ఆర్థిక వ్యవస్థలోని ఆదాయ స్థాయి, జీవన ప్రమాణం తక్కువగా ఉన్న ప్రజలను ఆదాయస్థాయి, జీవన ప్రమాణం ఎక్కువగా ఉన్న ప్రజలతో పోల్చి తక్కువ ఆదాయం పొందుతున్న ప్రజలను సాపేక్షంగా పేదవారుగా పరిగణిస్తారు. ఈ భావనను సంపన్న దేశాల్లో అధికంగా ఉపయోగిస్తారు.

దారిద్ర్య రేఖ (పావర్టీ లైన్)

కనీస వినియోగ స్థాయి లేదా తలసరి నెలసరి కనీస వినియోగ వ్యయాన్ని చేయగల ఆదాయస్థాయిని తెలిపే రేఖను దారిద్ర్య రేఖ లేదా పేదరికపు రేఖ అంటారు. ప్రణాళికా సంఘం ప్రకారం ఆహార వస్తు వినియోగాన్ని క్యాలరీల రూపంలో లెక్కిస్తారు. మన దేశంలో గ్రామీణ ప్రాంతాల్లో రోజుకు ప్రతి వ్యక్తికి సగటున అవసరమయ్యే క్యాలరీలు 2400. పట్టణ ప్రాంతాల్లో 2100 క్యాలరీలు.

(పట్టిక-1 చూడండి)

పట్టిక-1 దారిద్ర్య రేఖ - కనీస జీవన వ్యయం (రూపాయల్లో)			
ప్రాంతం	1973-74	2004-05	2011-12
గ్రామీణ	49.63	356.30	816
పట్టణ	56.64	538.60	1000

పేదరికాన్ని కొలిచే పద్ధతులు

1. తలల లెక్కింపు పద్ధతి (హెడ్ సీఆర్ - హెడ్ కౌంట్ రేషియో)

భారతదేశంలో పేదరికంలో ఉన్న జనాభాను లెక్కించడానికి సాధారణంగా తలల లెక్కింపు పద్ధతిని ఉపయోగిస్తున్నారు. ఈ పద్ధతి ద్వారా మొత్తం జనాభాలో పేద ప్రజల శాతం ఎంత అనే విషయం తెలుస్తుంది. దీన్ని కింది సమీకరణం ద్వారా తెలుసుకోవచ్చు.

$$H = q/n \times 100$$

H = తలల లెక్కింపు

q = పేదరికంలో ఉన్న ప్రజలు

n = మొత్తం జనాభా

2. పేదరిక వ్యత్యాస సూచి

పేదరిక తీవ్రతను, పేదల్లో ఉండే అంతరాలను తెలుసుకోవడానికి దీన్ని ఉపయోగిస్తారు.

పేదరికం వ్యత్యాసం = పేదరికపు రేఖ - పేదవాడి సగటు వినియోగ వ్యయం / పేదరికపు రేఖ

3. సేన్స్ పేదరిక సూచి

సంక్షేమ ఆర్థికవేత్త అమర్త్యకుమార్ సేన్ దీన్ని అభివృద్ధి చేశారు. పేదరిక రేఖకు దగ్గరగా ఉన్నవారిని పైకి తీసుకొచ్చేకంటే, పేదరిక రేఖకు దూరంగా ఉన్నవారిని పైకి తీసుకురావడం వల్ల సమాజ సంక్షేమం ఎక్కువగా పెరుగుతుందని సేన్ అభిప్రాయ పడ్డారు.

4. బహు పార్శ్వపు పేదరిక సూచి (ఎంపీఐ- మల్టీ డైమెన్షనల్ పావర్టీ ఇండెక్స్)

2010 మానవ అభివృద్ధి నివేదిక, మానవ పేదరిక సూచి(హెచ్పీఐ-1997) స్థానంలో ఎంపీఐను ప్రవేశపెట్టింది. ఈ సూచి మూడు అంశాలతో ఉంటుంది. అవి...

1. ఆయుర్దాయం
2. అక్షరాస్యత
3. జీవన ప్రమాణం

భారత్‌లో పేదరికం అంచనాలు

మన దేశంలో నేషనల్ శాంపిల్ సర్వే ఆర్గనైజేషన్ (ఎన్ఎస్ఎస్ఎస్) ప్రతి 5 ఏళ్లకోసారి పేదరికాన్ని అంచనా వేస్తుంది. ఈ అంచనాలను ప్రణాళిక సంఘం (దీని స్థానంలో కొత్తగా నీతి ఆయోగ్‌ను కేంద్ర ప్రభుత్వం ఏర్పాటు చేసింది) అధికారికంగా ప్రకటిస్తుంది. భారత్‌లో స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వం పేదరికాన్ని అంచనా వేసింది దాదాభాయ్ నారోజీ.

పట్టిక-2 దారిద్ర్య రేఖకు దిగువన ఉన్న జనాభా శాతం
(1973-74 నుంచి 1993-94 వరకు)

ప్రాంతం	1973-74	1983-84	1993-94
గ్రామీణ	56.4	45.7	37.3
పట్టణ	49.0	40.8	32.4
ఉమ్మడిగా	54.9	44.5	36.0

పట్టిక-3 ప్రకారం ప్రణాళిక సంఘం అంచనాలతో పోలిస్తే తెందూల్కర్ కమిటీ అంచనాల్లో పేదరిక పెరుగుదల కనిపిస్తోంది. కానీ ఈ పెరుగుదల కొత్త పద్ధతిలో అంచనా వేయడం వల్ల వచ్చిందే తప్ప పేదరికం మొత్తం మీద పెరిగిందని నిర్ధారణ చేయకూడదని తెందూల్కర్ కమిటీ ప్రత్యేకంగా సూచించింది. కొత్త పద్ధతైనా, పాత పద్ధతైనా మొత్తం దారిద్ర్య రేఖకు దిగువన ఉన్న ప్రజలు 8 శాతం మేరకు తగ్గారని ఈ గణాంకాల ద్వారా స్పష్టంగా తెలుస్తోంది.

పట్టిక-3 తెందూల్కర్ కమిటీ (2005) కొత్త అంచనాలు - ప్రణాళిక సంఘం పాత అంచనాలు (శాతాల్లో)

అంచనాలు	1993-94			2004-05		
	గ్రామీణ	పట్టణ	మొత్తం	గ్రామీణ	పట్టణ	మొత్తం
ప్రణాళికా సంఘం (యూఆర్పీ)	37.3	32.4	36	28.3	25.7	27.5
తెందూల్కర్ కమిటీ (ఎంఆర్పీ)	50.1	31.8	45.3	41.8	25.7	37.2

ఎస్ఎస్ఎస్వో పేదరికపు అంచనాలు

2011-12 ఏడాది పేదరిక అంచనాలను ఎస్ఎస్ఎస్వో (68వ రౌండ్) 2013, జులై 22న ప్రకటించింది. దీని ప్రకారం 2011-12లో మొత్తం జనాభాలో 21.9 శాతం ప్రజలు దారిద్ర్య రేఖకు దిగువన ఉన్నారు. ఇందులో గ్రామీణ పేదల శాతం 25.7, పట్టణ పేదల శాతం 13.7.

పేదరిక నిర్మూలన చర్యలు

స్వల్పకాలిక చర్యలు: వివిధ పేదరిక నిర్మూలన పథకాల అమలు.

మధ్యకాలిక చర్యలు: స్వయం సహాయక బృందాల ద్వారా పేదరికాన్ని తగ్గించడం.

దీర్ఘకాలిక చర్యలు: జనాభా తగ్గించడం, వృద్ధి వేగవంతం చేయడం, ఆదాయ అసమానతలు తగ్గించడం, భూసంస్కరణల అమలు, గ్రామీణ పారిశ్రామికీకరణ.

భారత్‌లో పేదరికానికి కారణాలు

- ★ జనాభా పెరుగుదల
- ★ మూఢ నమ్మకాలు
- ★ ఆర్థిక శక్తి కేంద్రీకరణ
- ★ సహజ వనరుల అల్ప వినియోగం
- ★ వ్యవసాయ రంగంలో అల్ప ఉత్పాదకత
- ★ నిరుద్యోగిత పెరుగుదల
- ★ మూలధన కొరత
- ★ విచక్షణారహితమైన యాంత్రికరణ
- ★ ఆర్థిక అసమానతలు
- ★ అల్ప వృద్ధిరేటు
- ★ ద్రవ్యోల్బణ పెరుగుదల
- ★ సరిపడని అభివృద్ధి వ్యూహం

ట్రీకిల్ డౌన్ సిద్ధాంతం

ప్రపంచవ్యాప్తంగా 1970కు పూర్వం ఆర్థికవేత్తలు 'ట్రీకిల్ డౌన్ సిద్ధాంతం'ను విశ్వసించారు.

వృద్ధి జరిగితే తలసరి ఆదాయం పెరిగి అది కింది స్థాయికి ప్రవహించి పేదరికం దానంతట అదే తగ్గుతుందని తెలిపేదే ట్రీకిల్ డౌన్ సిద్ధాంతం. 1970 నాటికి వృద్ధి జరిగింది కాని పేదరికం తగ్గలేదు. అంటే పేదరికాన్ని తగ్గించడంలో ఈ సిద్ధాంతం ఉపయోగపడలేదు. అందువల్ల పేదరికాన్ని తగ్గించేందుకు ప్రత్యక్షంగా కొన్ని చర్యలు తీసుకోవాలని ఆర్థికవేత్తలు భావించారు.

ఫలితంగా 1970 దశకం నుంచి భారతదేశంలో కొన్ని పథకాలు ప్రవేశపెట్టారు. ఇవన్నీ పేదరిక నిర్మూలనకు ఉద్దేశించినప్పటికీ వీటిని 3 రకాలుగా వర్గీకరించవచ్చు.

పేదరిక నిర్మూలన, ఉపాధి కల్పన పథకాలు

1. ప్రత్యేక ప్రాంతాల అభివృద్ధి పథకాలు:

ఉదా: డిపీఎపీ, సీఎడీపీ, డిడీపీ.

2. ప్రత్యేక వర్గాలు లేదా లక్ష్య వర్గాల అభివృద్ధి పథకాలు:

ఉదా: ఎస్ఎఫ్డీఏ, ఎంఎఫ్ఎల్ఏ, కనీస అవసరాల పథకం, అంత్యోదయ అన్న యోజన

3. ప్రత్యేక పథకాలు / నిరుద్యోగ నిర్మూలన పథకాలు:

ఉదా: ఎన్ఆర్ఈపీ, ఆర్ఎల్ఈజీపీ, ట్రైసం (టీఆర్వైఎస్ఈఎం), ఎన్ఆర్వై, ఎస్జీఎస్వై, ఎంజీఎన్ఆర్ఈజీఎస్ వంటివి.

భారతదేశంలో ప్రధాన పథకాలు		
పథకం పేరు	ప్రారంభించిన సంవత్సరం	లక్ష్యం
1. కమ్యూనిటీ డెవలప్ మెంట్ ప్రోగ్రాం (సీడీపీ)	1952	ప్రజల భాగస్వామ్యంతో సంపూర్ణ గ్రామీణాభివృద్ధి
2. డ్రాడ్ ప్రోగ్రాం ఏరియా ప్రోగ్రామ్ (డీపీఏ)	1973	పర్యావరణ సమకాలిని, భూగర్భ జలాలు ఆభివృద్ధి
3. మార్జినల్ ఫార్మర్స్ అండ్ అగ్రికల్చర్ ఏజెన్సీ (ఎంఎఫ్ఎల్ఏ)	1973-74	ఉపాంత రైతులు, వ్యవసాయ కూలీలకు సాంకేతిక, విత్తవరమైన సహాయం
4. స్కాలర్ ఫార్మర్స్ డెవలప్ మెంట్ ఏజెన్సీ (ఎస్ఎఫ్డీఏ)	1974-75	బిన్న రైతులకు సాంకేతిక, విత్తవరమైన సహాయం
5. కమాండ్ ఏరియా డెవలప్ మెంట్ ప్రోగ్రాం (సీఏడీఏ)	1974-75	నీటి పారుదల సౌకర్యాలను సమర్థంగా వినియోగించడం
6. 20 సూత్రాల కార్యక్రమం	1975	పేదరికాన్ని నిర్మూలించి జీవన ప్రమాణాన్ని పెంచడం
7. డెస్కర్ డెవలప్ మెంట్ ప్రోగ్రాం (డీడీఏ)	1977	ఎడారి విస్తృతిని నియంత్రించడం
8. ఫుడ్ ఫర్ వర్క్ ప్రోగ్రాం (ఎఫ్ఎఫ్ఎస్)	1977	ఆభివృద్ధి పనుల్లో శ్రామికులకు అహార ధాన్యాలను వేతనంగా అందించడం
9. ఇంటిగ్రేటెడ్ రూరల్ డెవలప్ మెంట్ ప్రోగ్రాం (ఐఆర్డీఏ)	1978-79	గ్రామీణ పేదల సంపూర్ణ ఆభివృద్ధి 1980 నాటికి దేశవ్యాప్తంగా అమలు
10. ట్రైనింగ్ ఫర్ రూరల్ యూత్ ఫర్ సెర్వ్ ఎంప్లాయిమెంట్ (టీఆర్ ట్రైనింగ్ ఫర్)	1979	గ్రామీణ యువతకు స్వయం ఉపాధి శిక్షణ పథకం
11. నేషనల్ రూరల్ ఎంప్లాయిమెంట్ ప్రోగ్రాం (ఎన్ఆర్ఈఏ)	1980	గ్రామీణ పేదలకు లాభదాయకమైన ఉపాధి
12. డెవలప్ మెంట్ అఫ్ ఉమెన్ అండ్ చిల్డ్రన్ ఇన్ రూరల్ ఏరియా (డీడబ్ల్యుఎస్ఆర్ఏ)	1982	గ్రామీణ ప్రాంతాల్లో స్త్రీలు, పిల్లల ఆభివృద్ధి
13. రూరల్ ల్యాండ్ రెవ్ ఎంప్లాయిమెంట్ గ్యారంటీ ప్రోగ్రాం (ఆర్ఎల్ఈజీఏ)	1983	భూమిలేని గ్రామీణులకు ఉపాధి కల్పన హామీ
14. జవహర్ రోజ్ గార్ యోజన (ఎన్ఆర్ఈఏ + ఆర్ఎల్ఈజీఏ → జేఆర్ఎ)	1989	గ్రామీణ ప్రాంతాల్లో ఉపాధి కల్పన
15. నైపుణ్య రోజ్ గార్ యోజన (ఎన్ఆర్ఎ)	1989	పట్టణ పేదలకు రాయితీ, బ్యాంకు పరపతిని అందించడం
16. ఎంప్లాయిమెంట్ ఎన్ఫోర్స్ స్కీమ్ (ఈఎన్)	1989	గ్రామాల్లో ఏడాదికి 100 రోజుల ఉపాధి కల్పన
17. డిస్ట్రిక్ట్ రూరల్ డెవలప్ మెంట్ ఏజెన్సీ (డీఆర్డీఏ)	1989	గ్రామీణాభివృద్ధికి విత్తవరమైన సహాయం
18. ప్లామ్ మినిస్టర్ రోజ్ గార్ యోజన (పీఎంఆర్ఎ)	1989	విద్యార్థులకు ఉపాధి కల్పన
19. స్వర్ణజయంతీ షహర్ రోజ్ గార్ యోజన (ఎస్జేఆర్ఎ)	1987	పట్టణాభివృద్ధిని సాధించడం
20. స్వర్ణజయంతీ గ్రామ స్వరోజ్ గార్ యోజన (ఎస్జేఆర్ఎ)	1989	గ్రామీణ పేదరికం, నిరుద్యోగ నిర్మూలన
21. అన్నపూర్ణ యోజన (ఎన్ఎ)	2000	పెన్షన్ పొందని వృద్ధులకు నెలకు 10 కిలోల బియ్యాన్ని ఉచితంగా అందించడం
22. జవహర్ గ్రామ సమృద్ధి యోజన (జేజీఎన్ఎ)	1989	గ్రామీణ ప్రాంతాల్లో అవస్థాపనా సౌకర్యాల కల్పన
23. ప్రధానమంత్రి గ్రామోదయ యోజన (పీఎంజీఎ)	2000	గ్రామాల్లో ప్రాథమిక అవసరాల తీర్చడం
24. అంతర్గత అన్న యోజన (ఎన్ఎ)	2000	పేదలకు ఆహార భద్రత
25. ప్రధానమంత్రి గ్రామ సడక్ యోజన (పీఎంజీఎన్ఎ)	2000	పక్కా రోడ్ల ద్వారా గ్రామాలను కలపడం
26. సంపూర్ణ గ్రామీణ రోజ్ గార్ యోజన (ఎస్జీఆర్ఎ)	2001	గ్రామీణ ప్రాంతాల్లో ఉపాధి, ఆహార భద్రత
27. వార్మింగ్, అంబేడ్కర్ ఆవాస్ యోజన (వీఎంబీఎన్ఎ)	2001	పట్టణ ప్రాంతాల్లో మురికివాడల ప్రజలకు గృహ నిర్మాణాలు
28. నేషనల్ ఫుడ్ ఫర్ వర్క్ ప్రోగ్రాం (ఎన్ఎఫ్ఎఫ్ఎస్)	2004	అనుబంధ వేతన ఉపాధి కల్పన
29. జననీ సురక్ష యోజన (జేఎన్ఎ)	2005	తల్లిల సంరక్షణ
30. భారత్ నిర్మాణ యోజన (బీఎన్ఎ)	2005	గ్రామీణ అవస్థాపనా సౌకర్యాల కల్పన
31. మహాత్మాగాంధీ నేషనల్ రూరల్ ఎంప్లాయిమెంట్ స్కీమ్ (ఎంజీఎస్ఆర్ఈజీఏ)	2006	గ్రామీణ ప్రాంతాల్లో ఏడాదికి కనీసం 100 రోజుల ఉపాధి కల్పన
32. ఆమె అట్మీ బీమా యోజన (ఎబీబీఎ)	2007	గ్రామీణ భూమిలేని ప్రజలకు మరణ బీమా, ప్రమాద బీమా
33. స్వావలంబన్	2010- 11	ఆవృతస్త్రీకుల రంగంలో పనిచేసేవారిలో పొడుపును ప్రోత్సహించడం
34. సంచద్ ఆదర్శ గ్రామ యోజన (ఎస్ఎన్ఎ)	2014	ప్రతి ఎంపీ తన నియోజక వర్గంలోని 3 గ్రామాల్లో సదుపాయాల ఆభివృద్ధి
35. ప్రధానమంత్రి జనధన్ యోజన (పీఎంజీఎ)	2014, ఆగస్టు 28	2015 జనవరి 28 నాటికి 10 కోట్ల బ్యాంకు ఖాతాలను తెరవడం, అర్హత సమీక్ష తర్వాత
36. స్వచ్ఛ భారత్ మిషన్	2014, ఆక్టోబరు 2	జహీరాంగ్ మల విస్తరణను పూర్తిగా నిర్మూలించడం, పరిశుభ్రతను ప్రోత్సహించడం

